

KAYNUKĀ' (Benî Kaynukā')

KAYNUKĀ' (Benî Kaynukā')
(بنو قينقاع)Hz. Peygamber'in
Medine'den sürdüğü yahudi kabilesi.

İslâm'ın doğuşunda Medine'de yaşayan üç yahudi kabilesinden biridir (diğer ikisi Benî Nadîr ve Benî Kurayza). Medine'nin güneybatısındaki Vâdîbuthân'da oturan Benî Kaynukâ'lılar yazıda İbrânî harflerini kullanıyor, çocuklarına Kitâb-ı Mukaddeste geçen isimlerin yanında Arap isimleri de veriyor ve Arapça konuşuyorlardı; geçim yolları ticaret, silâh imalâtı ve kuyumculuktu.

Hz. Peygamber'in hicretten sonra Medine'deki Arap ve yahudi kabileleriyle yaptığı, barış içerisinde birlikte yaşama anlaşmasına (Medine Vesikası) Benî Kaynukâ'lılar Benî Hazrec'in müttefiki olarak katılmışlardı. Ancak müslümanların Bedir Gazvesi'nde kazandıkları başarı onları rahatsız etti ve taşkınlık yapmaya başladılar. Resûl-i Ekrem'in, Kureyş'in başına gelenlerden ders alarak müslüman olmalarını istemesi üzerine de ona red cevabı verdiler. Bedir Gazvesi'ne dikkat çekilerek kâfirlerin Allah'ın yardımıyla yakın bir zamanda tekrar yenileceklerini belirten âyetlerin (Âl-i İmrân 3/12-13) bu cevaba karşılık nâzil olduğu rivayet edilir. O sırada gerginlik sürerken alışveriş için Benî Kaynukâ' çarşısına giden müslüman bir kadının tâcize uğraması ve çıkan olayda karşılıklı kan dökülmesi anlaşmanın bozulmasına sebep oldu (el-Enfâl 8/58). Hz. Peygamber, hicretten yirmi ay sonra Şevval ayının ortasında Benî Kaynukâ'nın mahallesini kuşattı ve on beş gün sonra teslim aldı (Zilkade 2 / Nisan 624). Resûl-i Ekrem'in esirlerden, sayılarının 700 civarında olduğu nakledilen savaşçı erkeklerin öldürülmesine karar vermesi üzerine Hazrec kabilesinin reisi Abdullah b. Übey b. Selûl, Benî Kaynukâ'lılar'ın kendilerinin müttefiki olduklarını belirterek bağışlanmalarını istedi. Hz. Peygamber, münafıkların başı olduğunu bilmesine rağmen onun ısrarı üzerine kabile mensuplarının tamamının Medine'den sürülmesini emretti. Ayrıca onlara şehirden ayrılmaları için üç gün süre tanıdı ve alacaklarını tahsil etmelerine izin verildi. Ticaret ve zanaatla uğraştıklarından toprak sahibi olmayan Benî Kaynukâ' yahudileri çok sayıda silâhla silâh yapımında ve kuyumculukta kullandıkları malzemeyi bırakarak Medine'den ayrıldılar ve bir ay kadar Vâ-

dîkurâ'da kaldıktan sonra Suriye taraflarına gidip Ezriât'a yerleştiler.

Resûlullah ele geçirilen ganimetten üç kılıç, üç mızrak, iki zırh ve iki yay ile beytülmalin beşte bir hakkını (humus) aldıktan sonra geriye kalanı gaziler arasında paylaştırdı; ayrıca Muhammed b. Mesleme ve Sa'd b. Muâz'a da birer zırh hediye ettiği bilinmektedir. Bu taksim humusla ilgili âyetin (el-Enfâl 8/41) inmesinden sonraki ilk uygulamadır (bk. HUMUS). Leone Caetani, Taberî'ye dayanarak (Târîh, II, 481) Hz. Peygamber'in eşlerinden Safiyye'nin Benî Kaynukâ' Gazvesi sırasında esir alındığını söylemekteyse de (İslâm Târîhi, III, 415) bunun, ilgili rivayette geçen ve Resûl-i Ekrem'in ganimetten humusla safî* aldığını belirten ifadedeki "safî"nin "safîyye" şeklinde yanlış yorumlanmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Çünkü Safiyye'nin, Hayber yahudilerinin reislerinden Huyey b. Ahtab'ın kızı olduğu ve kalenin fethi sırasında esirler arasında bulunarak Hz. Peygamber tarafından âzat edilip zevceliğe alındığı bilinmektedir. Bazı araştırmalarda (Hamîdullah, I, 578; Atçeken, s. 120) Benî Kaynukâ'dan 1500 kılıç, 2000 mızrak, 300 zırh ve 500 kalkan ganimet ele geçirildiği belirtilmekteyse de kaynaklardaki rivayetin Benî Kurayza ile ilgili olduğu görülmektedir (Vâkîdî, II, 510; İbn Sa'd, II, 75).

Hicretten sonra müslüman olan âlim sahâbî Abdullah b. Selâm Benî Kaynukâ'dandı. İbn Hişâm, Benî Kaynukâ' yahudilerinin önde gelenlerinden Sa'd b. Hunejf, Zeyd b. Lusayt, Nu'mân b. Evfâ b. Amr, Osman b. Evfâ, Râfi' b. Hureymile ve Rifâa b. Zeyd b. Tâbût'un ise görünüşte İslâm'a girdiklerini belirtir (es-Sîre², II, 527). Vâkîdî de Abdullah b. Übey'nin cenazesine katılan münafıkları sayarken İbn Hişâm'ın zikrettiği Sa'd b. Hunejf ve Zeyd b. Lusayt gibi bazı Benî Kaynukâ'lı isimlere yer vermiştir (el-Meğâzî, III, 1059).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkîdî, *el-Meğâzî*, I, 176-180; II, 510; III, 1059; İbn Hişâm, *es-Sîre²*, II, 514-515, 527, 552; III, 47-50, 292; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 502-503; II, 28-30, 48, 75; VIII, 123; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 479-482, 586; III, 177; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1924, III, 408-416; S. W. Baron, *A Social and Religious History of The Jews*, New York 1957; III, 78-79; N. A. Stillman, *The Jews of Arab Lands*, Philadelphia 1979, s. 3 vd., 9, 12-13; Nadir Özkuyumcu, *Hz. Peygamber Devrinde Yahudilere Karşı Gündülen Siyaset* (yüksek lisans tezi, 1985). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 5-6, 8, 48-53; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), II, 236-241; W. M. Watt, *Muhammad at Medina*, Oxford 1988, s. 192 vd., 209-210;

Hamidullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 570 vd., 576-580; İsmail Hakkı Atçeken, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*, İstanbul 1996, s. 41 vd., 116-122; M. Gil, "The Constitution of Medina: A Reconsideration", *IOS*, IV (1974), s. 44-66; a.mlf., "The Origin of the Jews of Yathrib", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, IV, Jerusalem 1984, s.203-220; M. Lecker, "Muhammad at Medina: A Geographical Approach", a.e., VI (1985), s. 29-62; a.mlf., "On the Markets of Medina (Yathrib) in Pre-Islamic and Early Islamic Times", a.e., VIII (1986), s. 133-147; a.mlf., "Did Muhammad Conclude Treaties with the Jews Tribes Nadir, Qurayza and Qaynuqa'?", *IOS*, XVII (1997), s. 29-36; A. J. Wensinck, "Kaynukâ", *IA*, VI, 467; a.mlf. - R. Paret, "Qaynuqâ'", *EP* (İng.), IV, 824; "Qaynuqa", *EJd.*, XIII, 1418-1419.

CASİM AVCI

KAYREVAN

(القيروان)

İfrîkiye'nin

VII-XI. yüzyıllar arasındaki başşehir.

Kayrevân / Kayruvân adı Farsça **kârîvân / kârbân / kârvân** (kervan, kabile) kelimesinin (Steingass, s. 947, 1003) "ordu, ordugâh" anlamını da kazandıktan sonra Arapçalaşmış şeklidir (Lane, VII, 2577). Şehre bu adın verilmesi, Emevîler'in İfrîkiye valisi Ukbe b. Nâfi' tarafından 50 (670) yılında, bölgede yaşayan halkı kontrol etmek ve gerçekleştirilen fetihlerin kalıcılığını sağlamak için ordunun bir hareket ve ikmal üssü olarak kurulması sebebiyledir. Günümüzde tahıl ve hayvan ticareti yapılan, ayrıca halıcılık, el sanatları ve turizm merkezi olan Kayrevan, Tunus Cumhuriyeti'nde ve başşehir Tunus'un yaklaşık 156 km. güneyinde bulunmaktadır, nüfusu 150.000'dir (1998).

Ukbe b. Nâfi'nin ilk önce bir cami ve hükümet konağı yaptırarak başlattığı şehrin kuruluşu çalışmaları beş yıl içinde tamamlanmış ve buraya Teym, Evs, Hazrec, Ezd, Tenûh, Kinde, Kinâne gibi Arap kabilesi mensupları ile Horasan'dan gelen göçmenler ve yerli Berberiler iskân edilmiştir. Kayrevan'ın kurulması müslümanlar için iyi sonuçlar vermiş ve bölgede kontrolün sağlanması yanında Berberiler'in İslâmiyet'i kabul etmelerine yardımcı olmuştur. Ukbe b. Nâfi'nin 55 (675) yılında görevden alınması üzerine İfrîkiye valiliğine tayin edilen Ebû'l-Muhâcir Dînâr, Ukbe'nin tesis ettiği şehri yıktırarak kendi karargâhının bulunduğu yerde Tekrevan adıyla yeni bir şehir kurma çalışmalarına başladı. Fakat yedi yıl sonra I. Yezîd Ukbe'yi yeniden valiliğe getirdi ve daha önce Mısır'a bağlı

olan İfrîkiye'yi doğrudan hilâfet merkezi- ne bağladı. Ukbe b. Nâfi' de vilâyet mer- kezini tekrar imar ettiği Kayrevan'a taşı- dı. Arkasından Zühayr b. Kays el-Belevî'yi yerine vekil bırakarak bir yıl süren Mağ- rib seferine çıktı. Ancak dönüşte Bizanslı- lar'la ittifak yapan Berberîler tarafın- dan tuzağa düşürülerek öldürüldü. Zü- hayr b. Kays da Berka'ya çekilmek zorun- da kalınca Berberî reisi Küseyle b. Lem- zem, Muharrem 64'te (Eylül 683) Kayre- van'ı ve buradan Berka'ya kadar olan böl- geyi ele geçirdi. Bölge 69 (688-89) yılına kadar Küseyle'nin elinde kaldı. Aynı yıl Ha- life Abdülmelik b. Mervân, Berka'da bu- lanan Zühayr b. Kays'ı İfrîkiye valiliğine tayin etti ve onu Kayrevan üzerine gön- derdi. Zühayr, ilk anda başarı kazanıp Kü- seyle'yi öldürmesine ve Kayrevan'a gir- mesine rağmen daha sonra onun Berka'- dan ayrılmasını fırsat bilen Bizanslılar sal- dırığına geçerek burada bulunan az sayı- dakı müslümanı öldürdü. Geri dönen Zü- hayr onlarla yaptığı savaşı kaybetti, ken- diside bu savaşta şehid oldu. Böylece İf- rîkiye ve dolayısıyla Kayrevan ikinci defa Emevî hâkimiyetinden çıktı ve bölgeye Kâhine adlı bir kadın hâkim oldu.

Abdülmelik b. Mervân tarafından İfrî- kiye valiliğine tayin edilen Hassân b. Nu'- mân el-Gassânî, 73 (692) yılında 40.000 kişilik ordusuyla Kayrevan'a girerek fetih hareketine başladı. Fakat üç yıl sonra Berberî Kâhine'ye yenilmesi İfrîkiye'nin tekrar elden çıkmasına sebep oldu. Has- sân b. Nu'mân büyük bir orduyla yeniden Kâhine'nin üzerine yürüyünce Kâhine elin- deki bütün şehirleri yakıp yıkarak sonra- dan Bi'rikâhine denilen yere kadar çekildi ve burada yapılan savaşta yenilerek öldü- rüldü (82/701); bu olayın 79 (698) veya 84 (703) yıllarında cereyan ettiğine dair riva- yetler de vardır. Hassân b. Nu'mân, İfrî-

kiye'yi tam olarak hâkimiyeti altına alıp siyasi istikrarı sağladıktan sonra Kayre- van'ın etrafında yeni yerleşim alanları aç- tı ve şehrin genişlemesini sağladı. Ayrıca Ukbe b. Nâfi'in yaptırdığı camiyi mihrabı hariç yıktırıp yeniden inşa ettirdi. Has- sân'dan sonra İfrîkiye ve Mağrib valiliği- ne gönderilen Mûsâ b. Nusayr Kayrevan'a gelerek idareyi ele aldı; Mağrib, Akdeniz adaları ve Endülüs'te fetihler gerçekleş- tirdi.

Kayrevan'ın doğrudan Dimaşk'a bağlı bir eyalet merkezi olması durumu, Halife Abdülmelik b. Mervân ile kardeşi Mısır Valisi Abdülazîz b. Mervân arasında çıkan velihtlik krizi sırasında bozuldu ve İfrîki- ye eskisi gibi yine Mısır'a bağlandı; ancak Abdülmelik'in oğlu I. Velîd şehri tekrar hilâfet merkezine bağladı. İdarî açıdan ra- hata kavuşan Kayrevan bu defa da Arap- mevâlî ve Kelbî-Kaysî mücadelesine sah- ne oldu. Yezîd b. Abdülmelik tarafından İfrîkiye ve Mağrib valiliğine getirilen Ye- zîd b. Ebû Müslim, müslüman olan Ber- berîler'i ve mallarını ganimet kabul ede- rek humus alması ve onları cizye ve ha- raçla mükellef tutması gibi uygulamaları sebebiyle öldürüldü (102/720-21). Ubeyde b. Abdurrahman el-Kaysî'nin, kendisin- den önceki bölge valisi Bişr b. Safvân el- Kelbî'nin tayin ettiği Kelbî kökenli valileri azledip çeşitli baskı ve hapis cezalarına tâbi tutması, onların yerine Kaysîler'i ta- yin etmesi, bu arada mevâlîye karşı da kötü davranarak Berberîler'e çeşitli hak- sız muamelelerde bulunması Arap- mevâlî ve Kelbî-Kaysî mücadelesini şiddet- lendirdi. Hişâm b. Abdülmelik'in Ubey- de'nin yerine tayin ettiği Ubeydullah b. Habhâb el-Kaysî'nin de Kelbîler'e karşı Kaysîler'den, mevâlîye karşı Arapçı poli- tikadan yana olması, bu süreç içerisinde Hâricîliği kabul etmiş olan Berberîler'in

isyanına sebep oldu. 123'te (741) Hâricî Berberîler'in çıkardığı isyanlarda Kayre- van herhangi bir zarara uğramadı ve Hâ- ricîler'e yenilen Araplar için güvenli bir sığınak vazifesi gördü. Şehir, Hanzale b. Safvân el-Kelbî'nin valiliği zamanında 124 (742) yılında Hâricîler'in Sufriyye koluna mensup olan Ukkâşe b. Eyyûb el- Fezârî ile Abdülvâhid b. Yezîd el-Hevvârî'- nin hücumuna mâruz kaldı. Hanzale'nin Abdurrahman b. Ukbe kumandasında gönderdiği ordunun mağlûp olmasının ardından Asnam mevkiindeki savaşta Berberîler ağır bozguna uğradı ve Abdül- vâhid savaş meydanında öldürüldü. Daha sonra Ukkâşe'nin üzerine yürüyen Hanza- le, Karn dağı yakınında yapılan savaşta onu mağlûp etti ve Ukkâşe yakalanarak idam edildi (Cemâziyelâhir 124 / Nisan 742). 127 (745) yılında Ukbe b. Nâfi'in to- runlarından Abdurrahman b. Habîb ayak- landı ve Kayrevan üzerine yürüdü; müs- lüman kanı dökülmesini istemeyen Vali Hanzale'nin şehri boşaltmasıyla da içeri girerek duruma hâkim oldu ve son Eme- vî halifesi II. Mervân tarafından vali olarak kabul edildi. 140'ta (757) Sufri Hâricîler'- den Âsım el-Verfecûmî tarafından ele geçirilen Kayrevan'ı ertesi yıl İbâzî lideri Ebû'l-Hattâb el-Meâfirî geri aldı ve ileride Rüstemîler hânedanını kuracak olan Abdurrahman b. Rüstemî buraya vali ta- yin etti. Ardından şehri, Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr'un İfrîkiye ve Mağ- rib valiliğine getirdiği Muhammed b. Eş- 'as el-Huzâî zaptetti (Cemâziyelevvel 144 / Ağustos 761) ve etrafını surlarla çevirdi. Kayrevan 154'te (771) Sufri ve İbâzî Hâri- cîler tarafından kuşatıldı; halk açlık felâ- ketiyle karşı karşıya kaldı.

Ağlebîler hânedanı döneminde (800- 909) Kayrevan çok parlak günler yaşadı, özellikle I. Ziyâdetullah zamanında bölge ilim, kültür ve ticaret merkezi haline gel- di. Fâtımîler devrinde de (909-972) bu du- rumunu sürdüren şehir, 15 Ekim 944'- ten itibaren bir yıl süreyle Hâricîler'den Ebû Yezîd en-Nükkârî'nin merkezi oldu. Zîrîler'in (972-1057) son yıllarında uzun süre Benî Hilâl tarafından kuşatma altın- da tutuldu. Zîrî Emîri Muiz b. Bâdis şehri surlarla çevirdiye de orada oturamadı ve 449 (1057) yılında Mehdiye'ye gitti. Sa- vunmasız kalan Kayrevan'ı Bedevîler yağ- malayarak yakıp yıktı. Ardından sırasıyla Muvahhidler, Benî Gâniye, tekrar Mu- vahhidler ve Hafsîler'in yönetimine giren Kayrevan 1534'te Barbaros Hayreddin Paşa tarafından zaptedildi ve zaman za- man Avrupa devletlerinin desteğindeki

Sidi Ukbe
Camiî -
Kayrevan

KAYREVAN

mahallî güçlerin eline geçmekle birlikte Fransızlar'ın işgaline uğradığı 1881'e kadar Osmanlı idaresinde kaldı. 1956'da bağımsızlığını kazanan Tunus Devleti'nin başlıca şehirlerinden biri oldu (ayrıca bk. TUNUS).

Kayrevan'a sadece İfrîkiye ve Mağrib'den değil Endülüs'ün ve Sicilya'nın çeşitli şehirlerinden de ilim tahsili için öğrenciler gelir ve ülkelerine döndükten sonra buradan aldıkları ilmi, felsefî anlayışı ve Mâlikî mezhebini yaymaya çalışırlardı. Kayrevan'dan pek çok âlim, edip ve şairle hekim-filozof yetişmiştir. Bunlar arasında Sahnûn b. Saïd, İbn Sahnûn, İshak b. İmrân, İshak b. Süleyman el-İsrâîfî, Muhammed b. Hâris el-Huşenî, Ebû Ca'fer İbnü'l-Cezzâr, İbn Ebû Zeyd, Kâbisî, Kazzâz, Rakik el-Kayrevânî, İbn Reşîk el-Kayrevânî, İbn Şeref el-Kayrevânî ve Ali b. Abdülganî el-Husrî zikredilebilir (geniş bilgi için bk. Muhammed Zeytûn, s. 185-409). Bugün hâlâ ayakta olan, dünyanın en eski minaresine sahip Kayrevan Ulu-camii ve Üç Kapılı Cami ile Sîdî Sâhib ve Sîdî Ubeyd türbeleri şehirdeki başlıca mimarî eserlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lane, *Lexicon*, VII, 2577; Steingass, *Diction-ary*, s. 947, 1003; Halîfe b. Hayyât, *et-Târîh* (Zekkâr), I, 149, 164, 166, 235-238, 241-242, 247-248, 265-266, 272, 314, 340, 345, 356-357; Belâzürî, *Fûtûh* (Fayda), s. 311-328; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 87, 91-92; Ebû Bekir el-Mâlikî, *Riyâzû'n-nüfûs* (nşr. Be-şîr el-Bekkûş), Beyrut 1403/1983, I, 16-57, 99-118; Kindî, *el-Vülât ve'l-kuğât* (Guest), s. 9-13, 32-33, 47-51, 54-55, 58, 71; Bekrî, *Mu'cem*, I, 176-177, 200; III, 1105-1106; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (ed. M. J. de Goeje), Leiden 1967, I, 131-132, 324, 574, 745-746, 903; III, 32; IV, 177-178; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 25-26, 88-91, 419, 465-466; IV, 105-110, 369-373; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, tür.yer.; İbn Haldûn, *el-İber*, VI, 109-110; Hasan el-Vezzân, *Vaşfü İfrîkiyye*, I, 87-91; Hüseyin Münis, *Fethü'l-'Arab li'l-Mağrib*, Kahire 1366/1947, s. 50-266; Habîb el-Cenhâni, *el-Kayrevân*, Tunus 1968; Sa'd Zağlûl Abdülhamîd, *Târîhu'l-Mağribi'l-'Arabî*, İskenderiye 1979, I, 113, 137, 147-238; Seyyid Abdülazîz Sâlim, *Târîhu'l-Mağrib fi'l-'aşri'l-İslâmî*, İskenderiye 1982, s. 144 vd.; Muhammed et-Talbî, *ed-Devletü'l-Ağlebiyye* (trc. Müncî es-Sayyâdî), Beyrut 1985, bk. İndeks; a.mlf., "al-Kayrawân", *El²* (İng.), IV, 824-832; Abdülazîz es-Seâlibî, *Târîhu Şimâli İfrîkiyâ* (nşr. Ahmed b. Mîlâd – Muhammed İdrîs), Beyrut 1407/1987, tür.yer.; Muhammed Zeytûn, *el-Kayrevân ve devruhâ fi'l-hadâretü'l-İslâmiyye*, Kahire 1408/1988; Müncî el-Kâbî, *el-Kayrevân*, Beyrut 1990; Nadir Özkuyumcu, *Fethinden Emevilerin Sonuna Kadar Mısır ve Kuzey Afrika* (doktora tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 10-13, 64-70, 133-215; G. Yver, "Kayravan", *IA*, VI, 467-471.

NADİR ÖZKUYUMCU

KAYREVAN ULUCAMİİ

(bk. SİDİ UKBE CAMİİ).

KAYREVÂNÎ,

Abdullah b. Abdurrahman

(bk. İBN EBÛ ZEYD).

KAYREVÂNÎ,

Muhammed b. Ca'fer

(bk. KAZZÂZ).

KAYS b. AMR

(bk. NECÂŞÎ, Kays b. Amr).

KAYS b. ÂSİM

(قيس بن عاصم)

Ebû Ali (Ebû Talha, Ebû Kabîsa)

Kays b. Âsim b. Sinân

b. Hâlid et-Temîmî el-Minkarî
(ö. 47/667)

Şair sahâbî.

Temîmoğulları kabilesine mensup olup Câhiliye dönemi şairlerindedir. 9 (630) yılında Temîmoğulları Hz. Peygamber'e zekât vermeyi reddederek baş kaldırdılar. Resûl-i Ekrem, durumu öğrenince Uyeyne b. Hısn el-Fezârî'yi elli kişilik bir müfreze ile Temîmoğulları'na karşı gönderdi. Uyeyne âni bir baskın düzenleyerek elli iki kişiyi esir alıp Medine'ye sevketti. Bunun üzerine aralarında Kays b. Âsim'in da bulunduğu bir heyet elçi olarak Medine'ye geldi. Resûlullah gelen heyete ikramda bulundu, Kays için, "Bu bedevîlerin efendisidir" dedi ve esirleri serbest bıraktı. Kays ve beraberindekiler bu sırada müslüman oldular. Hz. Peygamber, daha sonra da elçi olarak huzuruna gelen Kays'ı Benî Mukâis kabilesinin zekâtlarını toplamakla görevlendirdi.

Bazı kabilelerin irtidad ettiği Hz. Ebû Bekir döneminde Kays'ın Medine'deki yönetime bağlılığı sarsıldı ve topladığı zekât mallarını kabilesine dağıttı. Onun irtidad ederek peygamberlik iddiasında bulunan Secâh et-Temîmiyye'ye katıldığı da nakle-dilmektedir. Hâlid b. Vefîd, Secâh ve Müseylimetülkezzâb ile savaşmak üzere Yemâme'ye geldiğinde orada bulunan Kays b. Âsim'i esir aldı. Kays ise Hâlid b. Vefîd'e Müseylimetülkezzâb'ın eline geçen oğlunu istemek üzere geldiğini söyledi. Bunun üzerine Hâlid Kays'ı serbest bıraktı. Kays b. Âsim'in esir düşmeden önce irti-

dad etmekten vazgeçtiği kaydedilmekte ve Secâh ile Müseylimetülkezzâb'ı yeren bazı beyitleri buna delil gösterilmektedir. Kays ridde olaylarının başlangıcında Medine'ye karşı düşmanlık göstermemiş, çıkan isyanlara karşı Medine'nin tutumunu gözlerken de tarafsız davranmış, Uman'dan Medine'ye gitmek üzere Temîmoğulları topraklarından geçen Amr b. Âs'a refakat etmiştir. Benî Hanîfe'nin isyanının bastırılmasından sonra Bahreyn'e gitmekte olan Alâ b. Hadramî'ye katılmış, âsilerden Hutam ve Ebcer b. Büceyr'i öldürmüştür. Daha sonra Basra'ya yerleşen Kays burada vefat etti.

İyi bir hatip olan Kays b. Âsim, kistrânın huzurunda yaptığı konuşmasıyla takdir toplamıştı. Onun Hîre Hükümdarı Nu'mân b. Münzir'e gönderilen müfâharet heyeti içerisinde yer aldığı da bildirilmektedir. Ahnef b. Kays hilmi Kays b. Âsim'dan öğrendiğini söyleyerek onun, oğlunu öldüren yeğenini salıverdiğini, oğlunun diyetini de annesine kendisinin ödediğini nakletmektedir. Bundan dolayı, "Kays'tan hilim aldı" sözü darbimesel olmuştur.

Müslüman olmadan önce içki içmemesi, fakat kız çocuklarını diri diri gömmesiyle tanınan Kays b. Âsim yaptıklarını Hz. Peygamber'e anlatmış, o da kendisine öldürdüğü her kızı için bir köle âzat etmesini veya deve kurban etmesini emretmiştir. Bir gün Resûl-i Ekrem'i çocuklarından birini severken görmüş ve kendisinin birçok kızı olmasına rağmen hiçbirini kucağına alıp sevmediğini söylemiştir. Kays'ın kızlarından birini nasıl diri diri gömdüğü kendisine anlatıldığından Hz. Peygamber çok hüznlenerek ağlamış ve, "Bu katı kalpliliktir, merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz" demiştir. Kays b. Âsim, Resûlullah'tan birkaç hadis rivayet etmiş, Hasan-ı Basrî, Ahmed b. Kays, Halîfe b. Husayn ve oğlu Hâkim b. Kays da kendisinden rivayette bulunmuştur. Bazı beyitleri dışında Kays'ın şiirleri günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 293-294; İbn Habîb, *Muhabber*, s. 237; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâni*, XIV, 69-71, 76, 83, 88-90; İbnü'l-Esir, *İsdü'l-gâbe*, IV, 433; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 183; İbn Hacer, *el-İşâbe*, V, 483-485; Şâmî, *Sü-bûlü'l-hüdâ*, VI, 613-614; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, V, 91-92; Hüseyin Hasan, *A'lâmü Temim*, Beyrut 1980, s. 450-451; Afif Abdurrahman, *Mu'cemü'ş-şu'arâ*, Riyad 1403/1983, s. 288; a.mlf., "Kays b. Âsim, Seyyidü ehli'l-veber", *ME*, LII/1 (1980), s. 770-795; Abdülhay el-Ket-tânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), bk. İndeks; M. J. Kister, "Kays b. Âsim", *El²* (İng.), IV, 832.

ALİ OSMAN ATEŞ